

Таблиця 4 – Основні економічні показники роботи фермерських господарств за 2000-2001 рр.

Показники	“Короп”		“Аква”	
	2000	2001	2000	2001
Загальна площа, га	17	17	40	40
Реалізовано риби, ц	158,6	151,2	85,0	106,0
Собівартість 1 ц риби, грн	433,1	583,8	514,4	472,1
Середня реаліз. ціна 1 ц риби, грн	600	800	602	700
Виручка від реалізації, грн/га	5967,9	7922,7	1279,3	1855,0
Прибуток, тис. грн.	32,8	46,4	7,4	24,0
у тому числі на 1 га ставу, грн.	1929,4	2729,4	185,0	602,5
Рентабельність, %	47,7	52,6	17,0	47,9

Отримані результати дають можливість зробити висновок, що вирощування товарної риби у невеликих фермерських господарствах за умови впровадженні сучасних технологій є справою рентабельною і одним із шляхів ефективного використання ставового фонду в сільській місцевості України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Гринжевський М.В., Андрущенко А.І., Третяк О.М., Грициняк І.І.. Основи фермерського рибного господарства. – К.: Світ, 2000. – 340 с.
2. Гринжевський Н.В., Третяк А.М. Некоторые аспекты развития фермерского рыбоводства в Украине. //Проблемы и перспективы развития аквакультуры в России. – Адлер. – 2001. – С. 160-161.
3. Гринжевський М.В., Третяк О.М. Щоб ловилась рибка велика й мала. //Пропозиція. – 2001. – № 4. – С. 26-27.

УДК 504.062:556(477.41/42)

ПРОБЛЕМИ ВІДТВОРЕННЯ АБОРИГЕННОЇ ІХТІОФАУНИ У ВОДНИХ ОБ'ЄКТАХ ЗАХІДНОГО ПОЛІССЯ УКРАЇНИ

Й.В.ГРИБ – Інститут гідробіології НАНУ,
В.В.СОНДАК – Український державний університет водного господарства і природокористування, м.Рівне,
Т.М.КУНЧИК – Волинська обласна інспекція рибоохорони

Західне Полісся України характеризується багатством водно-болотних угідь, значною густотою озерної та річкової мережі. Відповідно, слід було б чекати і високої природної рибопродуктивності водного середовища. Однак дані аналізу вилову риби свідчать про катастрофічну ситуацію, що складається з відновлення колишніх рибних багатств. Дослідження гідроекологічної ситуації в річково – озерній мережі басейну р.Прип'яті вказали на ряд проблем, пов'язаних з господарським освоєнням басейну. Серед них: ліквідація нерестових

територій, місць зимівлі, шляхів нерестових міграцій, місць нагулу молоді; погіршення кормової бази та якості води; відсутність промислового режиму та явища стагнації; надмірний вилов маточного поголів'я; зменшення водності річок та старіння озер.

Раніше, ще у 60-ті роки, існували спеціальні риболовецькі бригади, які займались виловом риби у річках та озерах. Тепер у активі товарного рибництва лишилось тільки ставове господарство на умовах оренди.

Необхідно врахувати, що річкова та озерна іхтіофауна є верхньою ланкою трофічного ланцюга – консументом живого корму, мікродоростей, вищих водних рослин, детриту та формує якість водного середовища.

За існуючої системи природокористування проблемі рибовідтворення не приділялось належної уваги. Із метою виявлення причин погіршення рибовідтворення розглянемо функціонування двох енергетично пов'язаних систем „русло річки – заплава”, „русло річки – озеро”, „озеро – заплава”.

Екосистема „русло річки – заплава”. Екосистема річки живе за плавою. Тут відбуваються нерест риби напровесні на підігрітих мілководдях. Сюди відбувається розвантаження річкового детриту, накопиченого за осінньо – зимовий період. Заплава з лучними травами захищає русло від забруднення, підживлює річку в меженний період ґрунтовим стоком, накопиченим у час водопілля. Крім того, екосистема формується краще на крайових (межових) ектопах – переходах від ям до плес, на звивинах річки, у місцях впадіння приток та джерел.

Що можна очікувати від спрямлених русел малих річок, стовідсотково включених в меліоративні системи, перекритих греблями та шлюзами, без виходу води у повінь на заплаву. Це можна віднести до всіх приток першого та другого порядку верхів'я річки Прип'ять.

Екосистема „русло річки – озеро”. Екосистема „русло річки – озеро” є споконвічною основою відтворення аборигенної іхтіофауни Західного Полісся. Найбільш продуктивними були такі системи у басейнах малих приток річок Турії, Стоходу, верхів'я Прип'яті, річок Рита і Малорита, гирлові ділянки річок Горинь та Стир. Тут зберігалось маточне поголів'я риб, відбувалось зимування основної маси риби. Самі озера були основною ланкою гідроекологічних коридорів середовища. Серед екосистем „річка – озеро”, що ще залишилось після великомасштабного наступу на природу, можна назвати „Прип'ять – Нобель”, „Прип'ять – Стохід – Любязь”.

Використання озер у якості накопичувачів води для поливу меліоративних земель (озеро Верхнє – басейн р. Льва; озеро Грива – басейн р. Турія; озеро Омит, Засвятське – басейн р. Стохід) привело до їх ізоляції від річкової мережі та втрати відтворювальної функції, а пониження рівня ґрунтових вод при проведенні осушувальних ме-

ліорацій – до відповідного зниження глибини і зменшення площі дзеркала води в самих озерах.

Екосистема „озеро – заплава”. Згідно з проведеними науковими дослідженнями умов відтворення іхтіофауни [5] в нерестовий період риба найбільш чутлива до умов середовища: температури води, кисневого режиму, реакції середовища. Це ж можна віднести до наявності сірководневої зони (видалення екскрементів), яка може бути навіть на замулених мілководдях, та відсутності живого корму для молоді риб.

На озерах, що зазнали впливу осушення заплави (Шацька група озер, заплавні озера басейну річок Прип'яті та Турії), відбувається відступ урізу бровки води від берега і прибережної рослинності, зменшення площі літоралі та заболочення колишніх мілководь. Унаслідок впливу осушення площа деяких озер зменшилось на 7,0-10,0 %, а деякі озера у басейні річки Прип'ять взагалі зникли. У старіючих озерах це призводить до запізнення прогрівання води, і відповідно, термінів настання нересту і циклу відтворення іхтіофауни.

Шляхи міграції річкової іхтіофауни. Питання міграцій річкової іхтіофауни необхідно розглянути окремо, оскільки вони пов'язані з наступними фазами життєвого циклу риб та їх виживанням: нерестові міграції, осінні міграції на зимівлю, нагульні та зимові міграції до приток з достатнім кисневим режимом. Унаслідок спрямлення русел і нівелюванням дна у річках актуальною виявилась проблема зимувальних ям поєднана з якістю води. На неї накладається проблема перекриття русел греблями та шлюзами. Таким чином, замість єдиної річкової екосистеми ми отримуємо сегментовану екосистему, не забезпечену екологічними нішами для завершеного циклу рибовідтворення.

Не можна стверджувати, що це лише наслідок господарської діяльності людини, у більшості екологічно необґрунтованої. Річково-озерна екосистема басейну Прип'яті являє собою польодовикове формування і приречена на природне старіння, яке однак триватиме століттями, людина ж лише прискорює цей процес. Нашими дослідженнями встановлено, що ще в давнину й віками використовувалось заплавне ставкове господарство у заплаві р. Горинь та її притоці р. Устя, у заплаві р. Іква (притока р. Стир). Давні рибоводи з'єднували каналами – рибоходами озера Лучне, Тучне, Рогізне, Скорінь із безстічною заплавою, створювали нерестовища на озерах Любязь та Світязь.

Проблема відтворення аборигенної іхтіофауни тісно пов'язана з проблемою чистої води. Літня межень 2003 року з малою кількістю атмосферних опадів та високою температурою повітря показала наскільки важливим є цілісний екосистемний підхід до басейну річки. Виходячи з вище сказаного, ми вбачаємо два варіанти виходу з кризової гідроекологічної ситуації і забезпечення населення продукцією поверхневих вод.

Перший варіант – реалізація політики сталого розвитку, тобто використання можливостей, що дає природа. У відношенні іхтіофауни – це продукція ставків, водосховищ, однак вона значно зменшується через вказані вище причини та масові випадки браконьєрства.

Другий варіант – це управління ситуацією, що склалася. Для кожного басейну річки необхідно визначити наявність вказаних елементів рибовідтворення – зимувальних ям, шляхів міграції, місць нагулу молоді [1]. Для великих річок з нестійкою гідроекологічною ситуацією необхідне виявлення збережених ділянок річок (з їх притоками) – локальних рибовідтворювальних ділянок які б мали комплекс: заплава, гирла приток першого порядку, джерела, заплавні луки, болота, стариці.

Регіональні рішення були прийняті в Україні при створенні Шацького національного парку та ландшафтного парку „Прип'ять – Стохід” з включенням у охоронну мережу озер Нобель та Любязь. Однак система рибовідтворення тут не була достатньо опрацьована. Зокрема, вимагає покращення система умов рибовідтворення у озерах Світязь та Любязь (будівництво штучних нерестилищ та заповідання місць нагулу).

У зв'язку із зростанням обмеженості природних ресурсів та значенням басейну р. Прип'ять для мегаекосистеми Європи, формуванням Західно – Прип'ятського гідроекологічного коридору виникає необхідність опрацювання (виділення) окремих гідроекосистем, які мали б вирішальне значення для збагачення іхтіофауни регіону.

Нами виділено наступні відтворювальні комплекси:

- Верхньо – Прип'ятська гідроекосистема, яка включає верхів'я та заплаву р. Прип'ять, гирлову ділянку р. Вижівка;
- Турійсько – Прип'ятська гідроекосистема, яка включає озера та нижню течію р. Турія і р. Прип'ять до руслового шлюзу;
- Стохідсько – Прип'ятська гідроекосистема, яка включає староріччя р. Стохід та озера Любязь і Нобель на руслі р. Прип'ять;
- Гідроекосистема річок Стир – Горинь відтворювальна екосистема якої включає нижню течію річок Стир та Горинь з локальними рибовідтворювальними ділянками, заплаву та заплавні озера.

Однак ніякі організаційні заходи не зможуть допомогти, якщо виникають гострі кризові ситуації природного чи антропогенного походження. Як показали дослідження [1,3,4], обидві причини мають високий рівень достовірності.

Перша пов'язана з екстремальними значеннями одинадцятирічного циклу сонячної активності, що супроводжується суворими зимами, промерзаннями ґрунту, формуванням товстого льодового покриву і живленням поліських річок із глибоких горизонтів, заболочених територій з високим вмістом закисного заліза.

Друга – аварійні скиди стічних вод другої категорії цукрових заводів, що містять сапоніни. Останні були причиною випадків масових

отруєнь риби у річках Горинь та Стир (1968, 1969, 1972, 1974, 1978 роки).

Маючи на увазі, що висока рибопродуктивність річково-озерної мережі Західного Полісся має не тільки споживче значення, а у більшій мірі й загальне екологічне, як показник стану річкової і озерної екосистеми, необхідно реалізовувати системний басейновий підхід.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Гриб Й.В., Клименко М.О., Сондак В.В. Відновна гідроекологія порушених річкових та озерних систем. – Рівне: Волинські обереги, 1999. – 347 с.
2. Гриб Й.В. Анализ заморных явлений в малых реках Западного Полесья Украины. //Гидробиол. журнал. – 2. – 1972. – С.42-48.
3. Гриб Й.В., Кунчик Т.М. Кисневий режим малих озер Західного Полісся України, як показник екологічної ситуації у їх басейнах //Вісник Рівненського ДУВПП. – № 5 (12). -С.9-17.
4. Чижевський А.Л. Земное эхо солнечных бурь. – М.: Мысль, 1976. –366 с.
5. Романенко В.Д., Крот Ю.Г., Сирено Л.А., Соломатина В.Д. Биотехнология культивирования гидробионтов. – К. -1989. – 264с.

УДК 581.526.323:574.5 (282)

СИСТЕМАТИЧНА ТА ЕКОЛОГІЧНА СТРУКТУРА МІКРОФІТОБЕНТОСУ БУЗЬКОГО ЛИМАНУ

О.А.ДАВИДОВ – к.б.н., Інститут гідробіології НАН України

Вивчення мікрофітобентосу Бузького лиману у флористичному аспекті розпочато у 60-і роки минулого сторіччя К.С.Владимировою [3,4]. За минулі десятиріччя ситуація у Бузькому лимані суттєво змінилася, що не могло не позначитися на структурі мікрофітобентосу.

Мета даного дослідження – вивчити склад та провести ценологічний аналіз мікрофітобентосу Бузького лиману.

Методика досліджень. Матеріалом для даної роботи стали альгологічні проби, зібрані на мілководних та глибоководних ділянках Бузького лиману у 1986 р. Проби мікрофітобентосу відбирали за допомогою мікробентометра МБ-ТЕ. Для ідентифікації діатомових водоростей виготовляли препарати, використовуючи спеціальне середище.

Під час вивчення донних фітоценозів враховували всі водорості, що зустрічалися у пробі. Розподіл водоростей на екологічні групи (планктонні, бентосні) здійснювали на основі даних про екологію окремих видів водоростей.

Характеристика Бузького лиману за діатомовими водоростями – показниками солоності води виконана за системою Р.Кольбе, яку уточнено та доповнено А.І.Прошкіною-Лавренко [7]. У тих випадках, коли зустрічалися діатомові водорості, що не згадувались у зазначе-